

Dwadzieścia lat PTPS z perspektywy Prezesów. Wystąpienie na sesji KSUPS-9 w dniu 26 września 2011 r.

Twenty years of PTPS from the perspective of the Presidents. Speech at the KSUPS-9 session on 26 September 2011. The author reminds the two decades of the activity of Polish Synchrotron Radiation Society seen from the perspective of the first presidents. International collaboration, organization of conferences and initiative of building radiation sources in Poland are briefly presented.

Szanowni Państwo,

Obchodzona przez nas dzisiaj dwudziesta rocznica utworzenia Polskiego Towarzystwa Promieniowania Synchrotronowego jest wdzięczną okazją do przypomnienia i podsumowania niektórych wydarzeń sprzed 20 lat. Entuzjazm, z którym podejmowaliśmy decyzję o utworzeniu Towarzystwa i dążeniu do jego rozwoju, trwa do dnia dzisiejszego. Napawa to uzasadnionym optymizmem na przyszłe lata.

W ostatnim zeszycie Biuletynu PTPS w imprezach rocznicowych, skupiłem się na kilku szczegółach rozwoju naszego Towarzystwa. Dzisiaj chciałbym wskazać komu szczególnie zawdzięczamy obecną dobrą kondycję Towarzystwa.

Jest godne uwagi to, że powstanie PTPS zainicjowane w trzy miesiące po zarejestrowaniu Europejskiego Towarzystwa Promieniowania Synchrotronowego, ma już swoją dwudziestoletnią historię, gdy działalność organizacyjna Europejskiego Towarzystwa Promieniowania Synchrotronowego zanikła po około sześciu latach, a Włoskie Towarzystwo utworzone w 1992 roku, jako swoisty związek zawodowy użytkowników promieniowania synchrotronowego również zaginęło w niepamięci.

Z perspektywy minionych lat widać, że obecne istnienie PTPS zawdzięczamy ogromnemu i trwałemu entuzjazmowi wielu członków założycieli Towarzystwa i ich następców. Tym wszystkim animatorom Towarzystwa należy się nasza wdzięczność.

W pierwszym rzędzie chciałbym wspomnieć o trzech nieżyjących już założycielach Towarzystwa prof. Julianie Auleytnerze, Jacku Grochowskim i Jerzym Gronkowskim. Prof. J. Auleytner, najstarszy z nas wszystkich, człowiek bardzo serdeczny, przyjacielski i bezpośredni, był dyrektorem Instytutu Fizyki PAN, z własnego wyboru vice prezes Towarzystwa kolejnych kadencji Zarządu, dzielił się z nami ogromną kompetencją naukową i wielkim doświadczeniem w zarządzaniu nauką. Był moderatorem i uczestnikiem większości działań Towarzystwa. Koledzy Jacek Grochowski z Uniwersytetu Jagiellońskiego i Jerzy Gronkowski z Uniwe-

rsytetu Warszawskiego zarażali nas swoim entuzjazmem oraz nowymi pomysłami rozwoju i popularyzacji działalności Towarzystwa. Wśród nas żyjących szczególną aktywnością odznaczali się w działalności Towarzystwa niezmiennie od dwudziestu lat nasz skarbnik Wojciech Kwiatek oraz kolejni prezesi Towarzystwa Bronisław Orłowski i Krystyna Ławniczak-Jabłońska. Również koledzy założyciele Towarzystwa profesorowie Maria Lefeld-Sosnowska, Izabela Sosnowska, Ewa Sobczak, Andrzej Burian i Jerzy Pielaszek nie żalowali czasu na współpracę, działali we władzach PTPS oraz służyli nam zawsze pomocą i celną radą. Jednakże bez codziennej, czasem mało efektywnej, działalności koleżanek i kolegów młodszej generacji z Krakowa Marty Zinnal-Starnawskiej, Barbary Pukowskiej, Andrzeja Rodzika, Ewy Such i Krystyny Stankiewicz oraz z Warszawy Elżbiety Dynowskiej, Haliny Granat, Bogdana Kowalskiego, Wojciecha Paszkowicza i Danuty Żymierskiej, dzisiejszy sukces Towarzystwa nie byłby możliwy. Przypominam nazwiska zasłużonej „starej gwardii” bo niektórzy z wymienionych rozluźnili z nami kontakty i są nieobecni na tej sali.

Istnienie PTPS w dobrym zdrowiu jest wynikiem realizacji istotnych założeń statutowych. W ramach realizacji ułatwiania dostępu polskim użytkownikom do promieniowania synchrotronowego, w wyniku wieloletnich starań PTPS a następnie Instytutu Fizyki PAN w Warszawie, została zawarta umowa o współpracy z ESRF w Grenoble na zasadach Współpracującej Grupy Badawczej. Niestety umowa ta wygasła w tym roku. Ubocznym, ale bardzo ważnym rezultatem żmudnych negocjacji PTPS z KBN i Państwową Agencją Atomistyki o dostęp polskich użytkowników do źródeł promieniowania synchrotronowego, było przebudowywanie świadomości w polskim środowisku nauk przyrodniczych w kwestii podziału środków finansowych na badania w różnych dziedzinach fizyki, w tym w szczególności w kwestii uczestniczenia w Polsce badaczy w kosztownych badaniach z użyciem promieniowania synchrotronowego. Trzeba bowiem pamiętać, że w latach siedemdziesiątych ubiegłego

stulecia bardzo istotnym i ówczesnie aktualnym problemem była potrzeba zmodyfikowania przekonania, dość powszechnego w światowym, a także polskim środowisku naukowym, że spośród uprawianych dziedzin fizyki tylko niektóre wymagają wysokich nakładów finansowych. Do tych wyróżnionych dziedzin należały wtedy kriogenika oraz badania z zakresu fizyki jądrowej i fizyki wysokich energii. Stosowanie w fizyce jądrowej i w fizyce wysokich energii bardzo kosztownych akceleratorów cząstek oraz skomplikowanej i drogiej aparatury pomiarowej, wynikało z potrzeby pogłębienia rezultatów badań z pierwszej połowy XX wieku, fundamentalnych dla poznania własności jądra atomowego. Ważnym i powszechnie akceptowanym wyjątkiem było stosowanie reaktorów neutronowych w badaniach z fizyki i fizyko-chemii ciała stałego. Przekonanie decydentów, że inne badania w dziedzinie fizyki, chemii, biologii i medycyny mogą potrzebować również bardzo dużych nakładów finansowych, wymagało czasu i bardzo przekonującej argumentacji. W polskim środowisku naukowym ta wyraźna potrzeba skryształizowała się dopiero w ostatnim dziesięcioleciu. W moim przekonaniu decyzja Rządu dotycząca przyznania znacznych środków finansowych Uniwersytetowi Jagiellońskiemu na budowę polskiego synchrotronu, jest logicznym wynikiem naszych wcześniejszych trudnych negocjacji na wysokim szczeblu w KBN, które formowały pozytywne nastawienie w polskim środowisku nauk przyrodniczych w zakresie wsparcia w Polsce bardzo kosztownych badań z użyciem promieniowania synchrotronowego.

Równie ważnym celem statutowym było podnoszenie kwalifikacji naukowych członków Towarzystwa. Cel ten został w pełni osiągnięty przez bezpośredni kontakt członków i sympatyków PTPS w czasie organizowanych przez Towarzystwo szkół i sympozjów z czynnym udziałem wielu przedstawicieli różnych ośrodków synchrotronowych Europy, USA i Japonii z którymi współpracowali poprzednio członkowie Towarzystwa. Warto przypomnieć, że początki działalności Towarzystwa były niełatwe. Pierwsza Szkoła i Sympozjum została zorganizowana dla jeszcze nielicznej grupy członków Towarzystwa, z udziałem ponad 20 wykładowców z zagranicy, głównie kierowników grup badawczych z którymi współpracowali badacze z Polski. Entuzjazm organizatorów kolejnych Szkół oraz poziom i różnorodność tematyki sprawiał, że uczestnikami bywali również młodzi pracownicy naukowcy i studenci przysyłani z europejskich laboratoriów synchrotronowych. Tutaj należy przypomnieć bardzo aktywne i bezinteresowne włączenie się szeregu wybitnych przedstawicieli światowych ośrodków synchrotronowych w szkolenie polskiego środowiska

użytkowników promieniowania synchrotronowego i organizację naszych Szkół i Sympozjów. Wśród grona kilkudziesięciu aktywnych wykładowców pierwszych kilku Szkół i Sympozjum warto przypomnieć nazwiska kilkunastu, którzy pomagali nam najbardziej aktywnie. Wśród nich byli wybitni profesorowie Joseph. Norgren, i Per Olaf. Nilsson ze Szwecji, Jurgen Haertwig, Ruprecht Haensel i Ake Kvick, z ESRF Grenoble, Zbigniew Dauter, Klaus Einhorn i Ricardo Manzke z Niemiec; Emilio Burattini, Stefano Logomarsino, Giorgio. Margaritondo, Settimio Mobilio, Mario Piacentini i Paulo Perfetti z Włoch; Pierre Lagarde, Cecile Malgrange i Albert Renoprez, z Francji, Peter Fratzl i Peter Langner z Austrii, Fred Schlachter, i Franz Himpsel z USA oraz Akito Kakizaki i Masaki Taniguchi z Japonii. Oprócz swojej obecności rekomendowali oni i nakłaniali również do uczestniczenia w naszych Sympozjach wielu swoich współpracowników i uczniów. Udzielona pomoc przez wszystkich zagranicznych uczestników owocowała wysokim poziomem kolejnych Sympozjów. Wszystkim wymienionym i kilkudziesięciu niewymiennym z nazwiska wykładowcom i uczestnikom jesteśmy winni bardzo serdeczną wdzięczność. Myśląc o tym po latach, nie potrafię dociec skąd brała się z ich strony bezinteresowna determinacja pomocy polskimi użytkownikom promieniowania synchrotronowego.

Podsumowując ten wrywkowy obraz działalności PTPS, można spoglądać z uzasadnionym optymizmem w przyszłość naszego Towarzystwa. Z mojej perspektywy, widzę dalej PTPS jako bardzo ważny stymulator wartościowej działalności naukowej polskich użytkowników promieniowania synchrotronowego, a w szczególności również jako źródło zasilające programy badawcze budowanego polskiego synchrotronu. Przed budowniczymi synchrotronu stoi zadanie oddania obiektu do użytku. Jest to jednak tylko część zadania. Przed członkami PTPS i przyszłymi użytkownikami pozyskiwanymi pilnie z zagranicy stoi, nie zapisane żadną umową, wypełnienie w przyszłości treścią badawczą budowanej inwestycji. Wieloletnie moje doświadczenie badawcze dyktuje mi scenariusz, w którym zrzeszeni w PTPS aktywni użytkownicy promieniowania synchrotronowego odegrają kluczową rolę, niezależnie od aktualnej świadomości budowniczych i obecnego zaangażowania członków Towarzystwa w budowę przyszłych linii pomiarowych.

Na zakończenie życzę naszemu Towarzystwu dalszego rozwoju i wielu lat bardzo aktywnej działalności a członkom i sympatykom Towarzystwa życzę wartościowych rezultatów badawczych.

Dziękuję serdecznie za uwagę.

Andrzej Kisiel

Photographic impressions of the first International School and Symposium on Synchrotron Radiation in Natural Science, Jaszowiec, Poland, 13 – 21 May 1992.

Pierwszy rząd: (1) Marek Wołczyrz, (2) Kai Uwe Gawlik, (3) Grzegorz Kowalski, (4) Jerzy Gronkowski, (5) Paweł Serda, (6) Izabela Sosnowska, (7) Krystyna Ławniczak-Jabłońska, (8) Ewa Sobczak, (9) Leena Sisko Johansson, (11) Thomas Wroblewski, (12) Jacek Grochowski, (13) R. Markowski, (14) Cecile Malgrange;
 Drugi rząd: (1) Krzysztof Maurin, (2) Krzysztof Wieteska, (5) J. Szade, (6) Bogdan J. Kowalski, (7) Sonke Harm, (8) Bogusław Mierzwa, (10) Maria Lefeld Sosnowska, (11) Wojciech Wierzchowski, (12) Wojciech Paszkowicz, (13) Bronisław A. Orłowski, (14) Andrzej Burian, (16) Andrzej Kisiel, (17) Ruprecht Haensel, (19) Julian Auleytner, (20) Joseph Nordgren, (22) Giorgio Margaritondo, (25) Mariella Antonetti, (26) Ryszard Iwanowski, (28) Ake Kvick, (30) Jerzy Pielaszek, (31) Elżbieta Dynowska;
 Trzeci rząd: (1) Albert-Jean Renouprez, (3) Maciej Szymański, (4) Juerg Osterwalder, (8) Wojciech Kwiatek, (9) Andrzej Rodzik, (10) Marta Zimnal Starnawska, (11) Tomasz Harasimowicz.

Pierwszy rząd: Julian Auleytner, Andrzej Kisiel,
 Ewa Sobczak;
 Drugi rząd: Cecile Malgrange, Bronisław A. Orłowski

Jacek Grochowski, Andrzej Kisiel.

*Pomoc w uzupełnieniu identyfikacji uczestników mile widziana.